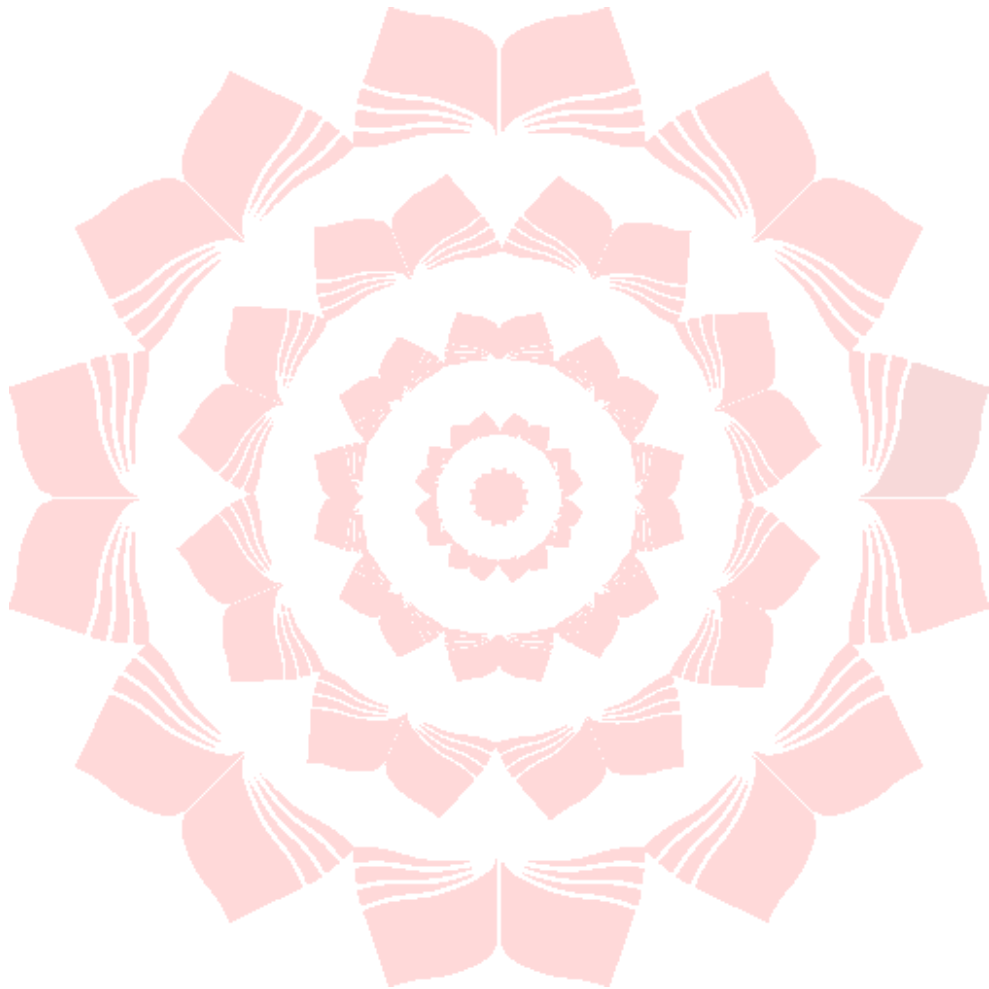
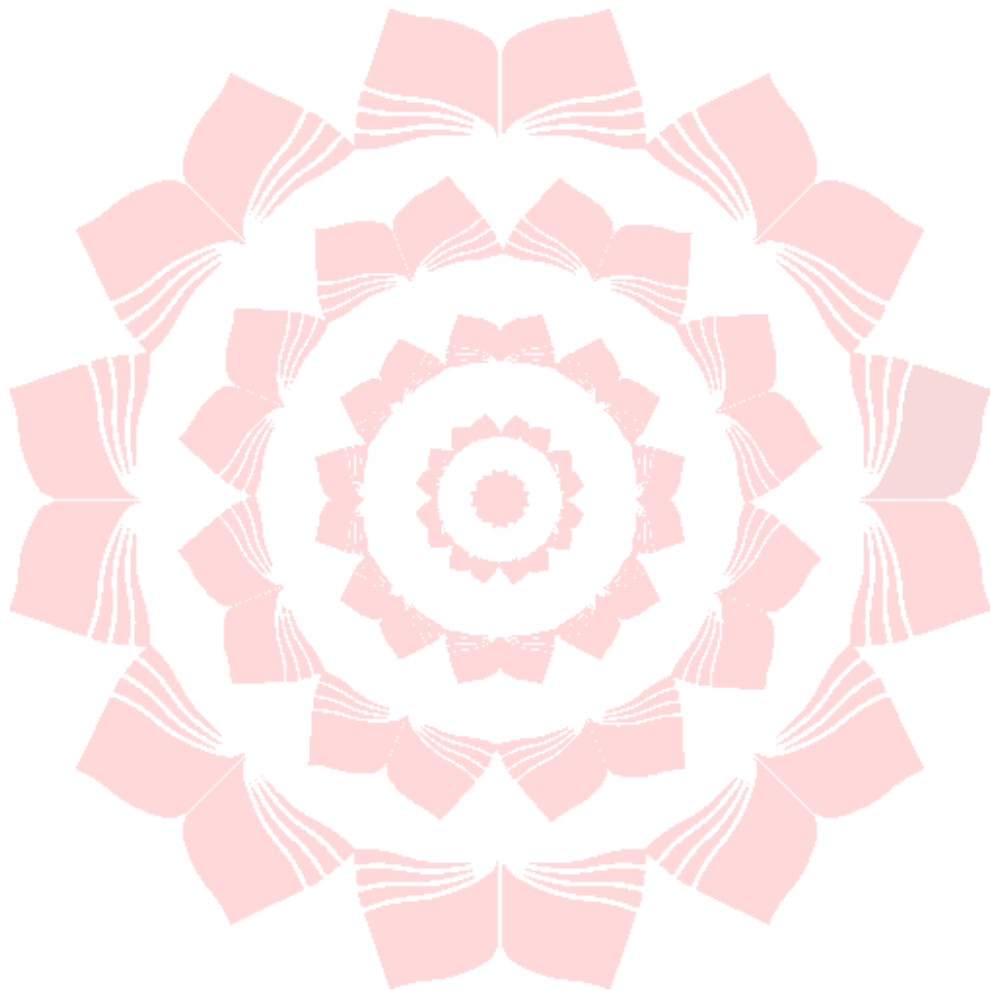

AUTHENTICA

RĂZVAN GHEORGHE
în dialog cu
MARCEL PETRIȘOR ȘI
DEMOSTENE ANDRONESCU

PITEȘTI DUPĂ PITEȘTI
DIN CASIMCA JILAVEI LA REEDUCAREA DE LA AIUD

Ediție îngrijită și Prefață de Flori Bălănescu

Ratio et Revelatio
2025

Redactare: Flori Bălănescu

DTP: Stejărel Decu-Jerep

Coperta: Gabi Giulușan

Coperta 1: © Pavel Stănescu, „Voices in my head 2” (2025)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GHEORGHE, RĂZVAN

**Pitești după Pitești : din Casimca Jilavei la reeducarea
de la Aiud : Răzvan Gheorghe în dialog cu Marcel Petrișor
și Demostene Andronescu / ed. îngrij. și pref. de Flori
Bălănescu. - Oradea : Ratio et Revelatio, 2025**

ISBN 978-630-6657-47-6

I. Petrișor, Marcel

II. Andronescu, Demostene

II. Bălănescu, Flori (ed. ; pref.)

94

Editura Ratio et Revelatio

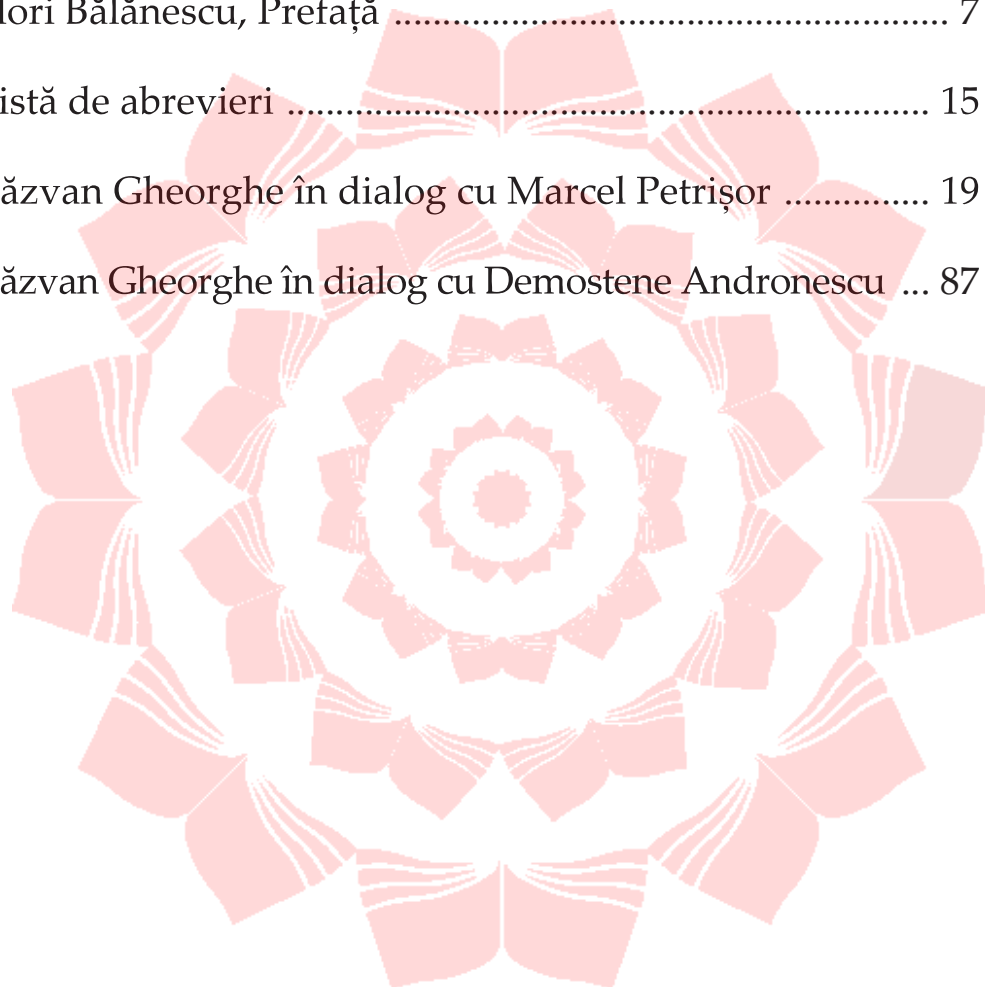
Str. Sofiei nr. 3, Oradea, Bihor, România, 410183

e-mail: office@ratioetrevelatio.com

www.ratioetrevelatio.com

CUPRINS

Flori Bălănescu, Prefață	7
Listă de abrevieri	15
Răzvan Gheorghe în dialog cu Marcel Petrișor	19
Răzvan Gheorghe în dialog cu Demostene Andronescu ...	87

(De sus în jos) Neculai Z. Popa, Vasile-Jacques Iamandi, Demostene Andronescu și Marcel Petrișor, București, primăvara 2013. © Flori Bălănescu

Prefață

În debutul lecturii acestei cărți în dialog, foarte inspirat numită *Pitești după Pitești*, m-a cuprins mai întâi o stare de liniște, liniștea unei lumi pe care n-o cunoscusem, dar care îmi era picurată în memorie de părinții și de bunicii mei în anii grei ai întunericului, frigului, foamei și fricii, pe când eram elevă și învățam la lumina lămpii cu gaz. O lume care fusese așezată pe tradiții, cutume și legi, cu neajunsurile ei, dar care încercase din răspuțuri să intre în modernitate cu multe sacrificii consimțite. Acea lume care avea să fie sfâșiată și aneantizată de comuniști. Starea de siguranță a fost urmată de conștientizarea realității implacabile a dispariției fizice a celor care au dat sens acelei lumi, care au luptat pentru ca ea să nu dispară cu totul din memoria și identitatea noastră: toată elita politică antebelică, elitele care săltaseră în modernitate toate categoriile sociale, de la profesori și medici, la ingineri, preoți, țărani etc.

L-am cunoscut pe Marcel Petrișor (1930–2021), felul lui de a fi în lume, i-am redactat și o carte (*Trecute vieți de domni, de robi și de tovarăși*, Ed. Vremea, 2008), îl știam, așadar, de ceva timp, i-am citit cărțile, am fost oarecum contrariată, dar aveam să înțeleg pe măsură ce-l cunoșteam (pe el și pe prietenii lui, Demostene Andronescu, Neculai Z. Popa și alții), de unde venea imensa disponibilitate de a fi atât de viu, atât de prezent, atât de „adolescentul întârziat”, cum îl numea prietenul său

Neculai Z. Popa (1931–2019), dus și el dintre noi, departe de țara pentru care a suferit. În preajma lui Marcel (insista de fiecare dată să-i spun pe numele mic, n-am putut, o fac acum, iată!) și a lui N. Popa, l-am cunoscut pe Demostene Andronescu (n. 1927). Pătrunsesem cu uimire și curiozitate profesională nu doar în rememorarea biografiei traumatizate de detenție, ci și în sufletul său poetic, înainte de a-l întâlni. Le cunoșteam parcursul concentraționar, însă, niciun tip de text nu poate rivaliza cu o mărturie directă, fie și la o distanță de 50–60 de ani de la experiențele carcerale.

Demersul lui Răzvan Gheorghe, de a sta de vorbă cu Marcel Petrișor și Demostene Andronescu și de a ne împărtăși această experiență, este unul salvator și lăudabil. Din întrebările formulate și din contextualizările, uneori extinse, este limpede că Răzvan stăpânește bine tema represiunii comuniste. Trebuie spus, din capul locului, că nu este o carte de interviuri în sens jurnalistic, ci o conversație de profunzime.

Despre Casimca Jilavei („Corabia morții”), mai exact despre scopul amenajării ei și despre cei care au fost închiși acolo și ce s-a întâmplat cu ei, putem afla chiar din rememorările lui Marcel Petrișor și ale pr. Gheorghe Calciu-Dumitreasa sau din cărți de istorie. Despre Aiud, de asemenea, din mai multe volume de memorii ale celor care au trecut pe acolo, între aceștia chiar Demostene Andronescu, dar și din recenta lucrare doctorală, publicată de Dragoș Ursu (neîntâmplător, redactată de mine), *Reeducare și represiune. O istorie politică a închisorii Aiud*¹. Despre penitenciarele Jilava și Aiud, despre reeducarea de la Pitești, Gherla, Aiud, Târgșor, Ocnele Mari, Peninsula etc., ca și despre celelalte locuri de detenție sau instituții, teme

¹ Editura Corint, 2024.

maiore ale sistemului concentraționar comunist, mecanisme și concepte etc., se poate citi în monumentala enciclopedie în 5 volume, la care au lucrat peste 100 de cercetători, cadre didactice, specialiști și doctoranzi din marile centre universitare, institute de cercetare, instituții arhivistice, apărută la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului: *România, 1945–1989. Enciclopedia regimului comunist, Represiunea A–E, F–O, P–R, S–Ș, T–Z*.²

Reeducarea de tip Pitești (la care se face des trimitere în volumul de față, modalitățile și mecanismele prin care s-a ajuns la ea și care au stat la baza punerii ei în practică) poate fi înțeleasă din lucrarea în mai multe volume, semnată de Mircea Stănescu: *Reeducarea în România Comunistă (1948–1952), vol. I: Aiud, Suceava, Pitești, Brașov, București; Reeducarea în România comunistă (1948–1955), vol. II: Târgșor, Gherla; Reeducarea în România comunistă (1948–1955), vol. III: Târgu-Ocna, Ocnele Mari, Canalul Dunăre-Marea Neagră*.³ De asemenea, biografii mai sintetice ori mai extinse ale celor trecuți prin reeducare (de tip Pitești sau de tip Aiud), inclusiv ale celor doi protagoniști ai cărții de față, în *România 1945–1989. Enciclopedia regimului comunist, Rezistență, opoziție, disidență, Dicționar biografic, vol. 1: A–C, vol. 2: D–L* (coord. Flori Bălănescu).⁴

Traseul carceral „din Casimcă” la Aiud, așa cum l-a văzut Răzvan Gheorghe, este unul greu de suportat numai și la o lectură, fie ea cât de avizată. Deși ai

² Primele volume au apărut în 2011, 2012, 2016 și 2021. Din cauza morții premature a coordonatorului Octavian Roske în 2023, ultimul volum a apărut în 2024, în coordonarea colegilor Ana-Maria Cătănuș și Alexandru-Cristian Voicu.

³ Editura Polirom, 2010, 2013.

⁴ INST, Academia Română, 2023, 2024; ultimul volum este în lucru și urmează să apară în 2026.

trecut pe acolo de multe ori, în timpul documentării, cercetării, studierii arhivelor, nu te poți obișnui cu atâta cinism, bestialitate și suferință. Dacă ne-am obișnui, ar însemna să pierdem și ultima șansă de a înțelege ce s-a întâmplat și, mai ales, scopul. Ce a urmărit regimul comunist prin proiectul reeducării experimentale de tip Pitești (cea mai neverosimilă experiență pe care o poate imagina și suporta o ființă omenească), dar prin reeducarea „nonviolentă”, prin „autoanaliză”, de tip Aiud? Dar prin reeducarea extinsă la scară națională? Iată doar câteva întrebări la care cititorul, chiar fără lecturi profunde, poate găsi răspunsuri în convorbirile dintre Răzvan Gheorghe și cei doi martori și mărturisitori ai regimului penitenciar comunist: Marcel Petrișor și Demostene Andronescu.

Trebuie insistat asupra unei idei care le poate părea ingenuă celor familiarizați cu studierea mecanismelor comuniste: experiențele rememorate de cei doi nu sunt „înflorite”, nu sunt inventate (pentru că ar părea, chipurile, neverosimile), ele s-au întâmplat. Realitatea depășește mereu ficțiunea (din care, uneori, poate că se inspiră), și știm asta dintr-un imens puzzle, cât harta la scară reală a României. În ultimele trei decenii și jumătate, acest tablou s-a tot completat și întregit din mărturii, memorii, documente de arhivă, studii și analize etc. De aceea este fundamentală recuperarea memoriei martorilor direcți ai unei epoci.

Din fericire, s-au publicat multe memorii de detenție, există și arhive instituționalizate și private de istorie orală, s-a recuperat un număr impresionant de poezii carcerale, însă, ultimii martori constrânși de biologie să dispară trebuie cunoscuți și convinși să stea de vorbă cu interlocutori buni cunoscători ai universului concentraționar, dar care trebuie să dețină o

calitate esențială: să nu aibă prejudecăți și să fie empatici. Foștii deținuți politici nu se deschid în fața oricui. S-a vehiculat și opinia că ei abia așteaptă să fie băgați în seamă, că este de ajuns să apeși un buton. Nimic mai fals. Nu dacă au trecut prin Piteștiul, și Gherla, și Peninsula experimentului reeducării, nu atunci când au fost lăsați deliberat să putrezească, mâncați de TBC, fără asistență medicală în hruba Jilavei, hrănindu-se din gamelele în care erau nevoiți să-și facă nevoile, așa cum spunea fostul deținut politic Mihai Rădulescu, „o experiență cu o valoare științifică asemenea acelor pe care s-a întemeiat celebritatea mondială a dr. Mengele. Din păcate, grija Securității de a-și șterge urmele face ca acel creier ce a plănuit pieirea celor șaisprezece deținuți din Casimca în atare condiții să nu poată fi recunoscut de generațiile posterioare pentru «genialitatea» sa, superioară aceleia a medicului ucigaș german”. Nu dacă a fost închis pe Zarca Aiudului sau a Gherlei, ori femeie aruncată în „Secretul” de la Mislea, în „Neagra” de la Miercurea Ciuc, care a născut în chinuri inimaginabile la Jilava sau la Văcărești etc. etc.

Există o diferență majoră între cele două tipuri de reeducare (de tip Pitești și de tip Aiud) și cel mai bine o explică un cercetător asiduu al experimentelor reeducării, M. Stănescu: „bătaia și tortura” ies din ecuația Aiudului, acum devin fundamentale „presiunile exercitate asupra deținuților, combinate cu promisiuni de eliberare din detenție. Este o reeducare matură: ceea ce interesează de această dată nu este convertirea totală a deținuților, ci anihilarea lor ca opozanți pur și simplu. Dispozitivul pus în practică a funcționat cu eficacitate. Deținuții au dat declarații de desolidarizare de partidele din care făcuseră parte și de înfierare

a foștilor lideri ai acestor partide. La acțiune au participat și unii dintre acești lideri. Până în 1964, când în marea lor majoritate deținuții politici sunt eliberați, doar câteva zeci dintre ei refuzaseră să facă declarații culpabilizatoare față de propriul trecut, ceea ce arată eficiența muncii reeducatorilor de la Securitate.” Putem spune că al doilea tip de reeducare s-a dovedit mult mai eficient pentru Sistem.

Am auzit recent o opinie apăsată, din zona Memorialului Pitești, anume că scopul experimentului reeducării de tip Pitești a fost de a obține cât mai multe informații pentru a putea aresta, astfel, cât mai mulți oameni, și nu încercarea de a-i „converti” pe studenții comasați în acest penitenciar. Aserțiunea este viciată, în primul rând, din cauza lipsei de coeziune internă a logicii informațiilor pe care le deținem despre „experiment” și, proiectată la nivel general, din perspectiva a tot ceea ce știm despre modul în care a funcționat și a reacționat mecanismul totalitar. În primul rând, este fără noimă să proiectezi un experiment atât de inuman „doar” pentru a obține de la un număr restrâns de deținuți informații care să atragă arestarea altora. Obținerea de informații de acest tip făcea scopul fiecărei anchete, din fiecare loc de detenție, și se obțineau uneori de la prima amenințare, palmă, pumn, bătă, bătaie la tălpi, punerea în „morișcă” etc. Sau niciodată. Informațiile care interesau Securitatea puteau fi aflate ușor, greu (după anchete de luni de zile de torturi) sau deloc. Totul depindea, de fapt, de capacitatea de rezistență a celui anchetat, de determinarea cu care credea în principii și în cauze, de încăpățânarea cu care se agăța de demnitatea umană. Niciunul nu trebuie blamat. Nu trebuie uitată nici agentura Securității: mii și zecile de mii de informatori și colaboratori, unii

dintre ei, din păcate, chiar membri ai familiei, prieteni, vecini sau colegi de muncă sau de grup de rezistență. Securitatea știa de multe ori răspunsurile la întrebările pentru care-și schingiuia victimele. Întrebarea pe care au formulat-o foarte mulți foști deținuți politici, „la oglindă”, rămâne valabilă. Între ei, memorabil, Paul Goma: „Pentru fiecare dintre noi, autori de cărți despre Pitești, autori de mărturii, ori doar cititori doritori să ne cunoaștem istoria (și să ne-o asumăm), atunci când vine vorba de cineva care a trecut prin infernul Reeducării, singurul mod în care este drept să ne apropiem de acest fenomen⁵ – pentru a-l înțelege: în prealabil, să ne întrebăm, la oglindă: *Și dacă, Doamne ferește, aș fi fost și eu la Pitești?*”⁶

Sigur că Sistemul a folosit toate informațiile obținute în timpul „demascărilor”, mai mult, i-a folosit pe unii dintre cei mai reeducați foști studenți ca „martori de meserie” ai acuzării în anchetele și procesele din a doua jumătate a anilor 1950. Însă, acest detaliu nu concură la stabilirea scopului fundamental al experimentului reeducării. Sistemul nu avea nevoie de un experiment diabolic pentru a obține un atare tip de informații și nici nu avea scrupule când trebuia să inventeze contrarevoluționari, dușmani ai poporului, „legionari” etc. Scopul reeducării de tip Pitești a fost de a frânge și ultima formă de rezistență pentru a disloca ființa umană din propria-i conștiință, memorie, identitate. A reușit? Personal, nu cred. A reușit, adevărat, să traumatizeze conștiințe și trupuri, dar

⁵ Foarte importantă pentru înțelegerea „fenomenului/experimentului” este cartea lui Virgil Ierunca, *Fenomenul Pitești*, a cărei primă ediție a apărut în exil, la Editura Limite, Madrid, în 1981, cu titlul *Pitești*.

⁶ Paul Goma, *Patimile după Pitești*, ediție definitivă îngrijită de Flori Bălanescu, Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2016.

majoritatea supraviețuitorilor și-au revenit, unii dintre ei și-au recăpătat credința, nu doar religioasă, ci și în semenii din imediata realitate. Ei nu au difuzat în societate prototipul „omului nou” – scopul final al comunismului.

Dacă reeducarea de tip Aiud a fost un experiment reușit? Răspunsul poate fi puțin mai extins, dar, în mare, nu cred că a reușit. Sigur că unii dintre cei care s-au reeducat au ajuns să scrie texte pentru *Glasul Patriei*, de exemplu, pentru a tulbura convingerile anticomuniste ale Exilului. Dar și afară, oamenii erau fragmentați în trei tabere mari: anticomuniștii, influențații pozitiv de Securitatea externă și indiferenții. În marea lor majoritate, supraviețuitorii s-au „integrat” cum au putut în noua societate de dincolo de granițele pușcăriei politice. Unii au reușit să-și continue studiile, ca elevi și studenți „bătrâni”, cei mai mulți au trăit și au funcționat în marginea societății.

Experimentele diabolice au sfâșiat trupul, conștiința și sufletul celor implicați direct și, prin forța realității, au deturnat de la destinul lor pe membrii familiilor acestora, în special copiii, care au fost traumatizați de experiențele părinților și supuși la marginalizări și interdicții de tot felul.

Regimul comunist din România a rămas la putere 45 de ani prin teroare, șantaj și crimă, exact prin metodele pe care le-a folosit pentru a prelua și consolida ilegal puterea, prin inducerea spaimii de Securitate, prin Frig-Foame-Frică.

Flori Bălănescu

Listă de abrevieri

CP – cod penal
d.g.(v.) – detenție grea (pe viață)
DO – domiciliu obligatoriu
FMP – Fișă Matricolă Penală
GRU – *Glavnoe razvedîvatelnoe upravlenie* (agenția de informații militare externe sovietică)
INST – Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului
î.c. – închisoare corecțională
K – număr matricol
MAI – Ministerul Afacerilor Interne
m.s.(v.) – muncă silnică (pe viață)
MSS – Ministerul Securității Statului
NKVD – *Narodnîi Komissariat Vnutrennih Del/*
Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne
(poliția politică sovietică)
n.m. – nume monahal
PMB – Procuratura Militară București
PMTB – Procuratura Militară Teritorială București
TM(T)B – Tribunalul Militar (Teritorial) București
UM – unitate militară